

quod in divisionibus statuendis maxime attendendum est. Neque minus illud apparet, communem partitionem de *personis, rebus, iudiciis*, logico etiam spectato idearum nexu, praeclarissimam esse, a qua nullatenus nobis recedendum sit, ut systematicas recentiorum quorumdam partitiones amplexamur (1).

(1) Denique et illud animadvertisimus, ad ea quae in Prolegomenis dedimus uberioris evolvenda, praeter autores identidem allegatos, consendum esse egregium opus: « *Praenotionum Canonicarum libri quinque Ioannis Doujat Doctoris Parisiensis* » pluries typis vulgatum.

INSTITUTIONUM IURIS ECCLESIASTICI

LIBER PRIMUS

DE PERSONIS

TITULUS I.

De iure personarum.

138. Quamvis ea omnia, quae in hoc libro de *Personis* dicuntur, *Ius personarum* constituant; praemittitur tamen hic titulus veluti *prodromus*, quo *personarum* genera quae ad ius ecclesiasticum spectant, universim considerantur. Circa autem hanc amplissimam personarum divisionem, duo apte quaeri possunt: 1) de ipsa divisione *in se*; 2) de membris eidem subiectis sed *generali modo* consideratis.

139. Verum ut rite progrediamur, aliquis *personae* conceptus *iuridicus* praestituendus est. Porro seposita huius vocis sive etymologica sive philosophica acceptione, *persona*, iuridice est, penes veteres, dupli modo: 1) quatenus aliquis iure gaudet *civilis libertatis* iuribusque cum ea conexis, quo sensu, *servis* ius romanum *personae* dignitatem ac nomen per summum nefas denegabat, adeo ut nulla eis essent iura; 2) quatenus simpliciter *homo est*, quo sensu summa *personarum* divisio est in iure romano *in liberos et servos* (1). Haec secunda acceptio ut patet et vera simul

(1) Inst. tit. 3. § Summa.

et philosophica est; cum suppositum rationalis naturae, *persona* dicatur; licet sit absurdia divisio in *liberos* et *servos* de qua paulo post.

140. Statuto *personae* iuridico conceptu, si quaeramus quaenam personae ad ius ecclesiasticum pertineant, illud in primis animadvertisendum est, personas quas ius canonicum respicit, eas esse quae Ecclesiam ingressae sunt, eiusque subiiciuntur potestati. Hi autem, ut alibi innuimus (44), solum sunt *christiani*; qui scilicet per *baptismi characterem* ad Ecclesiam pertinent, secus ac infideles qui ad eam non pertinent (ibid.). Per baptismum enim efficimur *cives* urbis illius caelstis Hierusalem, hic *in stadio probationis*, modo inchoato, *in stadio vero consummationis*, seu *in patria*, modo perfecto.

141. Hinc arbitramur minus recte dici, iuxta sacros canones personas dividi in *fideles* et *infideles* (1) si de *iure personarum ecclesiastico* sermo sit. Iure autem, quamvis neutiquam *facto*, Ecclesiae subiiciuntur haeretici, schismatici aliique etiam apostatae, qui per susceptum baptismum membra Ecclesiae evaserunt. Patet igitur quid *persona* sit, sensu si ita loqui possumus, *christiano-iuridico*.

142. Iamvero *christianorum* ea amplissima omnium divisio est qua alii sunt *clericci*, alii vero *laici* appellantur. Character autem quo clericci a laicis distinguuntur is est, ut clericci ii sint qui in Ecclesia *praesunt*, laici vero qui *subsunt*: quamvis multiplex sit potestatis ecclesiasticae *gradus* et *modus*.

143. Character huiusmodi vel nomine ipso innuitur: laici enim a *λαος populus*, quae vox *commune* aliquid indicat, clericci a *χληρος* *sors* seu *haereditas* dicuntur, quae vox aliquid *peculiare* ac *non communi conditione distributum* ceu *privilegium* significat.

144. Character hic clericos a laicis distinguens, ita ubeius explicatur in iuris ecclesiastici sanctionibus, ut clericus ille sit “*qui Christi servit Ecclesiae*”, et propterea clericus vocetur “*vel quia de sorte Domini est, vel quia*

(1) Ferrari, Summa Inst. can. lib. I. tit. 7. n. 61.

Dominus sors idest pars clericorum est „. Ita enim s. Hieronymus ad Nepotian.: “*Clericus qui Christi servit Ecclesiae, interpretetur primum vocabulum suum; et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim clerici graece, latine sors appellatur, propterea clericci dicuntur, quia de sorte Domini sunt* „ etc. Textus est genuinus, (v. Bernardi, Op. cit. p. III. c. 13) et refertur a Gratiano, *Can. Clericus 5. cau. 12. q. 1.*

145. Diserte vero de hac generali divisione personarum quae ad Ecclesiam pertinent, sermo est *Can. Duo sunt 7. cau. 12. q. 1.* “*Duo sunt genera christianorum. Est autem unum genus quod mancipatum divino officio et deditum contemplationi et orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit, ut sunt clericci et Deo devoti, videlicet conversi. Clericos enim graece, latine sors. Inde huiusmodi homines vocantur clericci, idest sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namque sunt reges idest se et alios in virtutibus regentes et ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent, ab institutione Romanae Ecclesiae, in signum regni quod in Christo expectatur. Rasio vero capitum, est temporalium omnium depositio. Illi enim victu et vestitu contenti, nullam interesse proprietatem habentes, debent habere omnia communia. Aliud vero genus est christianorum, ut sunt laici, laos enim graece, est populus latine. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum; nihil enim miserius est, quam propter nummum Deum contemnere. His concessum est, uxorem ducere, terram colere, inter virum et virum iudicare, caussas agere, oblationes super altaria apponere, decimas reddere: et ita salvari poterunt, si vitia tamen beneficiando evitaverint* „.

146. Circa hoc testimonium, quod integrum dare maluimus, animadvertisimus: 1) nos eo uti *directe*, quatenus eo diserte effertur, amplissima illa personarum divisio in *clericos* et *laicos*; non vero 2) quatenus ea omnia probari debeant, quae in eo continentur. Utimur autem hoc testimonio quia refertur a Gratiano, et est insertum corpori iuris, licet Gratianus illud falso inscribat: “*S. Hieronymus ex epistola*

ad quemdam Levitam „(1). Ceterum 3) apparet, quod *de vita communi clericorum* dicitur, tum ut notat Glossa (*init. h. cau. 12. v. Clericos*) de iis qui sponte suis renuntiaverint, ut sunt *regulares*, tum *historice* de primaeva Ecclesia (Act. II. 44) esse accipendum: uti et illud quod de laicis dicitur, „*nonnisi ad usum eis licere temporalia possidere* „ manifeste ita intelligendum est, ut divitiis eorū non adhaerent iuxta illud Apostoli I. Cor. VII. 30. 31: „*et qui emunt tamquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo tamquam non utantur* „. Sed cum insuper testimonium sit apocryphum, in eo ulterius immorari non vacat.

147. Iamvero haec generalis in Ecclesia clericorum et laicorum divisio, si spectetur *historice*, cum ipsis nexa ostenditur Ecclesiae primordiis; si *theologice*, ex ipsa dimanat Christi lege Ecclesiaeque constitutione; si *iuridice*, fundamentum est ac veluti substratum, quo ecclesiastici iuris sanctiones nituntur; si demum propemodum *philosophice*, ex ipsa rerum natura ac generis humani consensione et *historia religiosa* comprobatur.

148. Dixi hanc divisionem theologice spectatam ex ipsa dimanare Christi lege Ecclesiaeque constitutione. Huc pertinet controversia de eius origine ac fundamento; utrum nempe *iuris divini* sit aut *humani seu civilis*.

149. At vero distinctionem hanc clericorum a laicis, ex *iure divino* esse repetendam, non vero *humano* aut *civili*, dogma est ad fidem catholicam pertinens ac plures ecclesiasticis sanctionibus definitum, ac nominatim in concilio tridentino (*sess. XXIII. can. 6. de Sacr. ord.*): „*Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit* „. Iamvero quotquot in clerus cooptati sunt ad unam, ex tribus recensis in canone classibus, pertinent. Confirmatur ex eo, quod si *hierarchia ordinis* attenditur, ea ad sacrificium refertur novae Legis et sacramentorum administrationem, quae profecto omnia

(1) V. Berardi, (*op. cit. Par. III, ed. Ven. 1783. tom. III. pag. 157*) qui illud in certo euidam auctori undecimi aut duodecimi saeculi adscribit.

divinae sunt institutionis, si *hierarchia iurisdictionis*, potestas Ecclesiae, tum ex eius natura tum ex Christi institutione, (46-49) talis est, quae Deum unice auctorem habeat. Quae igitur membra sunt utriusque hierarchiae, ea divinae institutionis pariter haberi debent. Id autem disertis divinarum Litterarum testimoniis confirmatur (Act. XIII. 2; XX. 28 etc.) atque universa Ecclesiae historia testatur.

150. Quod vero I. Petr. II. 9. de omnibus christianis „*regale sacerdotium* „ praedicetur, aliaque huiusmodi reperiantur apposita, omnibus fidelibus communia; nonnisi impeditis facessere potest negotium; atque ex plenissima Scripturarum analogia, a patribus et doctoribus declaratur ita, ut de latiori quadam significatione sanctificationis quae omnibus fidelibus inest, intelligenda sit illa Scripturarum appellatio (1).

151. Ecclesia igitur clericis et laicis ex ipsa divina institutione coalescit; ex iis qui sanctificant, docent, regunt et ex iis qui sanctificantur, docentur, reguntur; atque ita ut ordo sacer quo sacri ministri initiantur, verum imprimat ac perpetuo animae inhaerentem characterem supernaturalem, si *ordinis* potestas attenditur, exercitium vero multiplex *ecclesiasticae iurisdictionis*, originem habeat ab iis clavibus regni caelorum (Matth. XVI. 19) quas Christus dedit Petro cum ceteris rite communicandas.

At vero exinde apparet; si spectetur *ius*, Ecclesiae iura violari, si quando in societate humana haec distinctio contemnitur; si spectetur *factum*, societas christiano nomine tamen gloriantes, pessime cavillari, cum obtentu eiusdem commentitiae aequalitatis, omnia iura ac privilegia clericorum abolere satagunt, vel de iisdem abolitis sibi gratulantur.

152. Generali hactenus statutae personarum divisioni, innecitur incidens quaestio, de *monachis* seu generatim regularibus; de quibus quaeri potest, utrum ad clericos vel laicos pertineant. Et ratio quidem dubitandi habetur, quod hinc quidem plura quae clericorum sunt, ut privilegia, re-

(1) Lege theologos in tract. de Saer. Ord. Cf. Phillips, I. E. § 33.

gularibus quoque Ecclesiae lege tribuantur, inde vero plures ex iis vel ad ordines sacros non destinantur ut sunt *laici seu conversi*; vel etiam ad illos incapax subiectum omnino sunt, ut moniales; quae tamen privilegiis clericorum gaudent et quandoque sub *clericorum nomine* veniunt.

153. Porro notandum est, nomen *clericci* triplicem significationem in iure admittere. *Prima* est *latissima* qua clericus opponitur *populo* (*Can. 5 et 7. cau. 12. q. 1. superius allegatis*). *Secunda lator*, qua clericus opponitur *populo* et *monachis* (*Can. 1. dist. 20. Arg. tit. 50. lib. III. Decr. "Ne Clerici vel Monachi...."*). *Tertia strictior*, quae eos tantum complectitur, qui nulla insigniti dignitate ecclesiastica aut canonicatu aut *ordine sacro* proprie dicto, sola tonsura aut ordinibus minoribus initiati sunt (*Arg. can. 38. cau. 11. q. 1; Reiffenst., I. C. ad tit. 2. lib. I. Decr. num. 436; Ferraris, Bibl. v. Clericus, nn. 5. sqq., cap. Sedes 15 de Rescr., cap. Statutum 22 de Elect. in 6*).

154. Ut appareat, hic *ius regularium* spectamus, sub hoc solum respectu, ad quamnam personarum classem regulares pertineant. De iis enim data opera suo loco agendum erit. Iamvero de hoc, rectissime dicitur spectari eos posse *quatenus regulares sunt*, et hoc pacto spectatos, eos laicis esse annumerandos, et spectari posse, *quatenus vel insuper clerici sunt, vel quamvis laici clericorum privilegiis, ex iuris dispositione*, fruuntur et hoc pacto eos inter clericos cooptandos esse. Scilicet, ut paullo accuratius loquamur, distinguuntur haec in re: 1) *ratio formalis*, 2) *conditio historica*, 3) *conditio iuridica* regularium. Quoad primum, regulares *qua tales* laici sunt. Quoad secundum, in praesenti disciplina, regulares, maxima omnino parte, sunt vero sensu clerici. Quamvis enim prioribus saeculis, regulares sacerdotio raro initarentur, at modo contrarium obtinet et antiquus ille mos instar exceptionis est, pro quibusdam numero paucis ordinibus. Ad tertium vero quod attinet, constat regulares quoscumque, sive pertineant ad *Ordines proprios dictos regulares*, sive ad *Congregationes regulares votorum simplicium a S. Sede approbatas* clericis *iuridice* annumerari, eorumque frui privilegiis. Id etiam valet pro iis qui

eremiticam vitam ducunt, modo *formam aliquam religionis praeseferant*. Secus vero dicendum, si ex privata devotione eremiticam sed ex legem vitam agant (1).

155. Statuta igitur divisio est *summa*, quia nulla ea est amplior, *adaequata*, quia omnia Ecclesiae membra complectitur, *perfecta*, quia membris constat, prout distinguuntur, oppositis. Cum igitur satis de divisione hac prout *in se est* dictum sit, pauca secundo loco, de membris eidem subiectis *generatim inspectis*, dicenda remanent. Exordiamur a laicis.

156. Si in primis, generalis laicorum habitus ad Ecclesiam quaeratur, is est, ut hi in iis quae ad Ecclesiae finem *immediate vel mediate, directe vel indirecte* pertinent, eidem subsint, sive principes sint sive subditi (46). Sed de commentitiis *iuribus maiestaticis in Ecclesiam* in iure publico sermo est, uti etiam *quo pacto et quibus conditionibus*, quandoque principes dicantur *custodes et vindices canonum*, scilicet prout *officium adimplent*, non prout *imperium exercent*.

157. His igitur omissis, illud ad laicos quod attinet, tenendum in primis est, cum ii Ecclesiam discentem sanctificandam regendamque constituant, ius quoque habeant oportet,

a) ut ii quibus hoc munus competit, per potestatem sive ordinis sive iurisdictionis qua pollut, actus illius potestatis *in eorum bonum* exerceant, sive pro fidei ac morum disciplina sive pro sacramentorum administratione;

b) ut illorum omnium iurium ac bonorum participes efficiantur *quae ex actuali Ecclesiae communione diminantur* ex gr. iuris ecclesiasticae sepulturae etc. sunt enim cives, civilibusque iuribus gaudent.

158. Ea quae ad laicos pertinent ita presse collegit Phillips: "laici *orationibus suis* participes fiunt sacrificii, possunt etiam pro sua conditione concurrere ad docendas aeternas veritates, quin et ipsae mulieres, quamvis iuxta

(1) Cf. Card. Petra ad Const. Alex. II. « Nulli » sect. I. II, (T. I. pagg. 289–301).

Apostoli praescriptum tacere debeant in ecclesia (I. Cor. XIV. 34) catholicam fidem suos debent filios docere, sicut etiam in Ecclesiae primordiis, *catechumenae* aliis mulieribus, prius instruendae tradebantur. Denique quin ullum ius habent ut in regimen Ecclesiae sese immisceant, quandoque tamen aliquod eiusmodi munus laici, iuxta normas canonum, obire possunt: tum per christianum coniugium ius habent familias constituendi etc. (I. E. § XXXIII).

159. Quae porro generatim dicta, ita enucleatus proponi possunt:

a) *quoad potestatem ordinis aliqua eidem adnexa* haec de laicis tenenda sunt:

aa) potestatis efficiendi sacramenta, nulla humana auctoritate laici capaces fieri possunt, cum facultas supernaturalis ad id necessaria sit, quam Christus alligavit Ordinis sacramento; excepto sacramento matrimonii cuius ministri, iuxta veram ac modo communem sententiam, sunt ipsi contrahentes (1) itemque excepto baptismo privatim collato *in casu necessitatis* (2).

bb) *quoad reliquos actus sacros*, singulae species sunt expendendae, utrum scilicet *potestatem ordinis* ita necessario exigant, aut iuri divino ita utcumque contrarium appearat eos a laicis exerceri, ut, ne auctoritate quidem Romani Pontificis, id valeant peragere:

b) *quoad potestatem iurisdictionis*:

aa) ne Romanus quidem Pontifex iurisdictionem *ordinariam* in caussas *natura sua* ecclesiasticas potest laicis conferre scilicet ut illam *iure suo* exerceant. Id enim divinae Ecclesiae constitutioni manifeste adversatur.

bb) Hinc sequitur, nulla ratione ius esse civili potestati in caussas matrimoniales, quae non meros *civiles effectus*, sed *vinculum* ipsum respiciunt: neque enim separari potest in christiano coniugio ratio contractus a ratione sacramenti. Idem dicatur de aliis caussis *natura sua* ecclesiasticis.

(1) Arg. ep. Pii IX. ad Reg. Sard. 19 Sept. 1852.

(2) Can. 21. d. 4 de Consecr.

cc) Potest tamen laicis conferri, Romani Pontificis auctoritate, *iurisdictione delegata*, quae nimurum et Pontificis auctoritate exerceatur et ab eius auctoritate, quoad modum et etiam tempus eam exercendi, dependeat. Requiritur tamen, ut certa omnino sit, exhibito pontificio authenticō diplomate, talis concessio, neque ulla etiam immemorabili consuetudine praesumi possit (1).

dd) Episcopi nullam possunt laicis *delegare iurisdictionem*, sive in caassis natura sua ecclesiasticis, sive in caassis criminalibus clericorum; possunt tamen in caassis civilibus, non tamen concessione aliqua universalis laicis facta, sed in singulis casibus. (*Glossa, in can. Bene quidem, d. 96. § Praeter, et in can. Pervenit, dist. 95.*)

ee) Item laici neque *arbitri* in caassis ecclesiasticis esse possunt (*cap. 8 de Arbitr.*). Sunt autem arbitri, *iudices consensu litigantium partium electi*. Possunt tamen id munus, *una cum aliquo clero exsequi*, si accedat superioris auctoritas (*cap. 9 de Arbitr., et ibi DD.*).

ff) Licet tamen laico in caassis ecclesiasticis, *arbitratorem* seu conciliatorem esse, absque ulla iudicis specie. Item, assessor potest esse laicus iudicis ecclesiastici, vel cancellarius, actuarius, tabellio etc.

c) Denique *quoad honores laicis personis deferendos haec statui debent*:

aa) non licet laicis intra presbyterium cum clericis consistere,

bb) neque eos peculiares honores a clericis exigere, qui praesertim aliquam iurisdictionis speciem habent, e. g. ut peristromata cum pulvinaribus sibi deferantur, nisi de regalibus personis agatur. At vero

cc) in his omnibus consuetudines etiam attendi debent, praesertim si pacifice sint admissae et vetustae, modo tamen nihil irrationaliter praeseferant (2). Quin et consuetudine potissimum innituntur honores, qui in ecclesia laicis

(1) Pii IX. Const. « Suprema » 25 Ian. 1867.

(2) Clem. VIII. Const. « Romanum decet » 31 Maii 1604.